

igaz, hogy a vonzatos főnév után itt alanyesetben áll a főnév, Donne verseiben pedig a *Valediction* műfaji meghatározás, és utána következik egy prepozíciós alak (például: VALEDICTION: OF WEEPING).

2. Ezt részletesebben vizsgáltam már: A KÖZTES KÖLTŐ. FERENCZ GYŐZŐ (ÚJ) VERSEIRŐL. *Holmi*, 1998. április.

3. Ferencz Győző: VALAMI A VERSÍRÁSRÓL. IN: SZÜLETIK VAGY CSINÁLJÁK. MAI MAGYAR KÖLTŐK A VERSÍRÁSRÓL. Nemzeti Tankönyvkiadó, 2011.

4. VALAMI A VERSÍRÁSRÓL. *Beszélő*, 2008. július–augusztus. (SZÜLETIK VAGY CSINÁLJÁK. MAI MAGYAR KÖLTŐK A VERSÍRÁSRÓL. Nemzeti Tankönyvkiadó, 2011. 16.)

5. „Ferencz Győzőnek nyelvi játéka mutatják legnyíltabban tehetségét” – állapítja meg Margócsy István az első kötetről. In: NAGYON KOMOLY JÁTÉKOK. 1996. 59.

6. „A BETŰK HÁTA MÖGÖTT tekinthető a Radnóti-monográfia műhelynaplójának is.” Szlukovényi Katalin: A KÉTELKEDŐ RIGÓ. *Holmi*, 2011. december.

7. Takács Ferenc: A BŐSÉGES NÉLKÜLÖZÉS. *Népszabadság*, 2010. július 31.

8. Ottlik Géza a PRÓZÁ-ban hosszan ír a regény valóságának rétegeiről (A REGÉNYRŐL), a BUDÁ-ban pedig az érzés pontos megnevezésének és létezésének „(részleges) összeférhetlensége”-ről (A SERPOLETTE NEGATÍVJAI).

9. Kemény Zsigmond: KÖDKÉPEK A KEDÉLY LÁTHATÁRÁN. 12. rész.

10. I. m. 6. rész.

11. I. m. cím nélküli előszava.

12. Ferencz Győző volt az Európa Kiadónál a BUDA felelős szerkesztője.

13. Ottlik: PRÓZA, 190.

14. I. m. 184.

Mesterházi Mónika

MESÉSKÖNYV

Parti Nagy Lajos: *Fülkefor és vidéke Magyarul*, 2012. 120 oldal, 2490 Ft

Parti Nagy Lajos FÜLKEFOR ÉS VIDÉKE című könyve a mese néhány műfaji sajtáságával elegyített politikai jegyzeteket tartalmaz, amelyek eredetileg cím nélkül, heti rendszerességgel az *Élet és Irodalom* Páratlan oldalán jelentek meg. A sorozat ma is folytatódik, a könyv az első év termését gyűjti össze. Az *ÉS*-nek ez a rovata rövid terjedelmű, lehetőség szerint humoros kommentárokat, glosszákat közöl az előző hét vagy hetek valamely közéleti eseményéről, politikusi megszólalásáról. A kötetet alkotó szövegek hatásához, recepciójához alapvetően hozzátartozik az eredeti megjelenés sajtóközege.

Erről a közegről elsősorban benyomásaim, feltételezéseim vannak. Sokkal szerencsésebb helyzetben lennénk, ha rendelkezésre állnának nyilvános sajtószociológiai felmérések az *ÉS* jelenlegi olvasóközönségéről, annak politikai beállítottságáról, értékpreferenciáiról és olvasói szokásairól. Ilyen aktuális felmérést azonban nem ismerek. Ezért kénytelen vagyok a benyomásaimra és a feltételezéseimre hagyatkozni, amelyek remélhetőleg nem nagyon térnek el egy egzakt vizsgálat eredményeitől.

Abban a mereven kétosztatú politikai térben, amely, ha lehet, 2010 óta még átjárhatatlanabb lett, az *ÉS* a liberális, baloldali (jobb kifejezések híján kénytelen vagyok ilyen szavakkal élni) térfélen helyezkedik el. A körülbelül nyolcvan-százezer ember által kisebb-nagyobb rendszerességgel olvasott lap olvasótáborában szemben áll a mai parlamenti többség és a kormányzat politikájával. Igényli, hogy hozzáférjen olyan érvekhez, amelyek megerősítik nézeteiben, meggyőződésében, ellenérzéseiben, aggodalmiban, és ha lehet, reményt is nyújtanak. Az olvasótáboron belül a negyvenes városi értelmiségiek lehetnek többségben. Miközben ehelyeg legalábbis elkötelezettek a jogállamiság és a demokrácia eszményei iránt, mindazt, ami 2010 tavasza óta Magyarországon történik, a jogállamiság lebontásaként vagy legalábbis erős sérelmeként élik meg (miközben a 2010 előtti évek értékelésében feltehetőleg megosztottak), de például a tömeges elszegényedés okozta szenvedésekre a lapban megjelenő cikkek tanúsága szerint kevésbé érzékenyek. Ez az olvasóközönség mára a tekintetben valószínűleg teljesen zárt véleményközösséggé vált, hogy rezisztens a politikai mező másik térfelén kifejeződő látásmódokkal, az onnan elhangzó érvekkel szemben, és kevésbé kritikus a saját térfelének uralkodó nézeteivel, érvanyagával, érvelési módjaival szemben.

Parti Nagy Lajos kötetbe gyűjtött írásainak elsődleges olvasói ebből a zárt véleményközönségből kerültek ki. Az író azonban, ha műalkotást kíván létrehozni, és nem alkalmazott irodalmat, írás közben nem kalkulálhat azzal, hogy milyen nézeteket vallanak, mit várnak tőle az olvasói. Ezt a vele készült interjúkban Parti Nagy Lajos is rendszeresen leszögezi. A dolog azonban nem ennyire egyszerű. Az író maga is részese egy vagy több véleményközösségnek. Jelen esetben elmondhatjuk, hogy Parti Nagy Lajos

az elmúlt években a liberálisnak nevezhető véleményközösség egyik legtöbbet megszólaló és megszólaltatott írójává vált. A kérdés tehát, hogy a FÜLKEFOR ÉS VIDÉKE cím alatt összegyűjtött írások értelmezhető-e autonóm, de politikailag távolról sem közömbös műalkotásként, valódi műhelyprobléma. Amiként az is, hogy az író, aki szereplője a véleménypiacnak, hogyan tudja elkerülni, hogy az írásain keresztül egy előre meghatározott pozícióban cementszeze bele magát a nyilvánosságba, túlságosan sokat leadva abból az önelvűségből, amely nélkülözhetetlen érvényes művek létrehozásához.

Aligha véletlen, hogy a kötet méltatását Radnóti Sándor egy közösség nevében tett kijelentéssel kezdte: „*Parti Nagy Lajos hetente megjelenő magyar meséi e lap hetedik oldalán sokunknak szolgálnak vigaszul.*” Maga a méltatás nem tisztázza, kiknek is szolgálhatnak vigaszul a kötet darabjai, de mivel Radnóti cikke ugyancsak az *ÉS* hasábjain jelent meg (2012. június 8.), aligha tévedés azt hinni, hogy elsősorban az *ÉS* olvasóközönségére gondolt, másodsorban pedig mindazokra, akik félnek, mert „*a kormányzás nem törődik a társadalmi békével; gesztusai, szimbólákja és tettei agresszívek, arrogánsak, harciasak*”, és mert e kormányzás „*ellenségnek tekinti saját társadalma egy részét*”.

Ha feltételezzük, hogy Parti Nagy Lajos írása it egy zárt diszkurzusközösség meghatározott igényekkel fogadja, az távolról sem jelenti, hogy a szövegek eleve és szükségszerűen ezeknek az igényeknek a kielégítésére jöttek létre, és más elvárásokkal nem is olvashatók. A fent jelzett műhelyprobléma inkább abban ragadható meg, hogy a jellemzően publicisztikákkal szemben támasztott közösségi igényeket kiszolgálva és a sajtóközeg rendszerszerű kényszereinek kitéve el tud-e emelkedni a szöveg a publicisztika működésmódjától, és irodalommal képes-e válni, mégpedig nem alkalmasszerűen, hanem hétről hétre.

Parti Nagy Lajos célja nyilvánvalóan ez. Az egyes írásokban és kötetben formálásukkor is számos eszközt bevetett annak érdekében, hogy a publicisztika felől a széppróza felé tolja el az *Élet és Irodalom*ban közölt anyagot. Ezt szolgálja, hogy az egyes írásokat önálló címmel látta el. És ezt az igényt tudatosítja a borítókép is, amely közvetve a jelzett műhelyproblémára is utal. A borítón zöld alapon együtt látható a lantot és a kardot tartó kéz szimbóluma. Ez a kettős

szimbolizáció a katonaköltő hagyományos figuráját szokta jelölni, elsősorban Balassit, más esetekben Zrínyit. A mostani kötetre vonatkoztatva ez a hagyomány kizárólag ironikusan idézhető fel, az irónia viszont kielezi az írás kétféle közösségi létmódja közt feszülő különbséget. Katonaköltők ugyanis már régóta nincsenek, az utolsó talán Petőfi volt. A két szimbólum kontaminációja a patrióta, honfélő költészetnek azt a hagyományát idézi, amely a költői szerepértelmezést a hatalommal szembeni ellenállásra szűkíti. És éppen itt a bökkenő. Mert bármily szűkös is ez a szerepértelmezés, bármennyire igényli is az irónia lazításait, úgy tűnik, a politikai és a mediális közeg ezt a szerepet valamilyenre mégis komolyan gondoltatja a szerzővel. A politikai költészetéről folytatott vita keretében, amely nemrégiben éppen az *Élet és Irodalom* hasábjain folyt le, Margócsy István és én magam is vizsgálándónak neveztük a politikai költészetünk szerephagyományában kódolt hatalomfelfogásokat, László Emese pedig indokoltan tette mindehhez hozzá, hogy ha a politikai lírában a költői önértelmezés leszűkíthető, illetve eleve szűkös, „*ez behatárolja a műfajhoz tartozó beszédmódok és tematikák mozgásterét is*”. (László Emese: A POLITIKAI KÖLTÉSZET JANUS-ARCA. *ÉS*, 2012. március 9.)

Ennek elsősorban az lesz az eredménye, hogy az író eleve leosztott igazságokat állít a maga ácsolta nyelvi színpadra. Bármily sajnálatos, ezt teszi Parti Nagy Lajos is a FÜLKEFOR ÉS VIDÉKE című könyvében. Mindaz, amit a segítségével megtudunk Orbán Viktor országlásáról, csak kevesssel több, mint amit a liberális, baloldali közvélemény eleve gondol, és amit e közvélemény sajtója jobbfejta publicisztikáiban az egyes ügyek kapcsán el szokott mondani. Parti Nagy Lajos ágendája jórészt illeszkedik e sajtóközeg témakínálatához, országismeretéhez, látásmódjához. Amiben eltér tőle, vagy legalábbis ami arányaiban nála másképpen jelenik meg, az persze hangsúlyos. Parti Nagy Lajos könyvében kiemelt téma a szegénység. Erről elsősorban a közmunkatörvény kapcsán beszél, egy alkalommal pedig a debreceni stadionépítési tervekkel összefüggésben esik szó a gyermekszegénységről. Tehát a szegénység sem önmaga jogán kerül a mesék látóterébe, hanem együttal is a kormány intézkedéseire reagálva. A világ, amelyet a FÜLKEFOR ÉS VIDÉKE vázol, végtelenül egyszerű. Amott az ádáz és ásatag ostobák, felszerelve a ha-

talom kellékeivel, emitt a hatalomnak kiszolgáltatott okos, XXI. századi, európai magyarok, akik morcosan, aggódva látják, hogy a magyar történelem ismét letért a helyes pályáról.

Parti Nagy Lajos meséi előre elkészített helyet foglalnak el a véleménypiacon. Megszólalásának egyébként problematikus szituációját reflektálatlanul fogadja el. Publicisztikai szövegben ez talán nem okozna gondot, de szépirodalmiban annál inkább, ha arra a színvonalra és megbecsülésre tart igényt, mint Parti Nagy Lajos korábbi munkái a SZÓDALOVAGLÁS-tól A FAGYOTT KUTYA LÁBÁ-ig.

Sajátos nyelvi eljárásai azonban mindenképpen megkülönböztetik Parti Nagy írásait a véleménypiacon egyéb szövegeitől. E nyelvi eljárások feladata kettős: ezek hivatottak áthelyezni a publicisztikus alapozottságú szövegeket a szépirodalom regiszterébe, és sikeres megoldásokkal kinevethetővé teszik a pellengérré vont politikai döntéseket, nézeteket, megszólalásokat, felelősekkel együtt. Ez utóbbi funkció teljesülésével a FÜLKEFOR ÉS VIDÉKE szimbolikusan legyőzi a hatalmat, bizonyítja, hogy a szimbolikus térben a lant kardnak bizonyulhat, és hozzásegíti a közönséget a fölény átéléséhez a nevetésben, vagy legalábbis ahhoz, hogy ha vannak, csillapodjanak félelmei, aggodalmai.

A sorozat hetilaplbeli címe, MAGYAR MESÉK, a könyv borítóján alcímmé és így műfajjelölővé minősült át. Meséket olvasunk, de hogyan értjük ezt a műfajjelölést? Az egyszerű irodalmi formaként felfogott mese néhány jellemző retorikai fordulat, a bevezető (egyszer volt, hol nem volt) és a záróformulák (amíg meg nem haltak, aki nem hiszi, járjon utána stb.) fontos szövegalkító eljárásai a szövegeknek, ahogyan a történetek olyasféle elbeszélése is, amely nem illeszti be őket a külső időbe, sőt tudomást sem vesz róla (például „Történt, hogy...”, „avvót, hogy...” stb.). Emellett játékos utalások bekapcsolnak a szövegtér meghatározásába néhány klasszikus darabot a magyar és az európai meseirodalomból, sőt mesévé lényegítenek át olyan műveket is, amelyekkel kapcsolatban nem kézenfekvő a műfaji kontextus (például Kafka AZ ÁTVÁLTOZÁS című elbeszélése).

Ezek az eljárások termékeny feszültségbe vonják a szövegeket a történetek Zeitegeschichtellegével, de a hetilaplbeli megjelenés rendszerességét is figyelembe véve arra nem alkalmasak, hogy átlényegítsék a publicisztikus alapo-

kat. A szövegek heti aktualitásokat mondanak el. Nyilvánvaló, hogy az említett retorikai fordulatok alkalmazása ellenére nem meséket olvasunk. A mesei hagyomány felidézésére Parti Nagy szövegei kevésbé alkalmasak, mint akár Czákó Gábor 77 MAGYAR RÉMMESÉ-je vagy Mosonyi Aliz MAGYARMESÉI ÉS BOLTOSMESÉI.

A mese műfajmegjelölése itt inkább meséléssel, a szóban elhangzó történetmondással állhat kapcsolatban, pontosabban annak paródiájával. A szóbeli eredet imitációját számos kedvesen bumfordi, népiesch forma szolgálja, amelyeket valóban parodisztikussá tesznek a közéleti-publicisztikai nyelvből átemelt kifejezések. Példaképpen egy mondat a FAJSAJKA című darabból, amely Dörner György kinevezéséről szól: „Na, ez is ment vóna az üdők végezetéig, ha nem gyön kapóra egy magosról támogatott, mélyen talajgyepű pályázat az Új színházra. Ez penig nagy kincs vót ebbe az aberrálliberális hegemonijába, ahon mindenféle elfajzott szakmai zsűrik okosmajomkottak.” A mondat jól példázza Parti Nagy Lajos elbeszélői stratégiáját. Olyan beszélőt visz színre, aki a maga naiv módján elfogadja és képviseli az éppen uralmon lévőek szempontjait, és szertetlenül bár, átveszi nyelvüket. A történetek, amelyeket elmond, sokszor irreálisak, olyan országot festenek, amelyben a politikum szintjén is eleven a szolidaritás kultúrája. Ha ez oly irreális, mint amilyennek érezzük, annál fájóbb a valóság. Az író az így megszólaló szövegbe helyezi el a maga ítéleteit, ezek számára tartva fenn a valóban humoros nyelvi találatokat (itt: „talajgyepű”). Megjegyzendő, hogy ezzel az eljárással olyan nyelvi teret hoz létre, amelyben ha át is adja a beszéd lehetőségét egy, az övétől eltérő beállítottságú, értelmetlenül szelíd, minden önállóságtól és éleselméjűségtől megfosztott beszélőnek, nem nagyon veszi komolyan őt, olyasmit is a szájába ad, amit nem tudhat, és olyan nyelven is megszólaltatja, amelyen még idézetszerűen sem beszélhet. A pálya éppen ezért kezd lejteni. Az igazságok eleve ki vannak osztva. I. Fülkefor és környezete Parti Nagy Lajos meséiben mindig cinikus, hatalomakarása mindig Űbü királyosan bornírt. Magyarországot abszurdisztánként lefesteni sajnos nem negatív utópia, hanem tárgyyszerű realizmus. Bármennyire igaz is mindez, a publicisztikus látásmód a meséknek nem tesz jót. Mivel a könyv szövegeinek működése könnyen elsajátítható, és nem tartogatnak váratlan fordulatokat, az esztétikai

szemlélet várakozásai csak a nyelvi megformálásra irányulhatnak. Ez pedig bármily színvonalas, a Parti Nagy Lajostól megismert módszereket ismétli. A kötet témaformálás azzal a veszéllyel fenyeget, hogy minden humoros nyelvi találat ellenére, és ilyenek természetesen most is szép számmal vannak Parti Nagy Lajosnál, az írások egymásutánja egy idő után unalmasává válik, mert nem ébreszt rá új felismerésekre. A hetilapban, ahol két írás megjelenése és elolvasása között eltelik egy hét, ez a veszély nem áll fenn.

Végezetül még egy gondolat, amely, ha valóban vigasztal, engem mindenképpen vigasztal. A FÜLKEFOR ÉS VIDÉKE telis-tele van efémer dolgokkal, és a legmulandóbbak közülük is alighanem a nevek. Vajon ki fog emlékezni húsz év múlva Dörner György színházigazgatóra? És ki fog emlékezni harmin év múlva a kinevezőjére? De sajnos minden sebet a legnagyobb vigasztaló, az idő sem képes begyógyítani. Attól tartok, I. Fülkefort még sokáig megemlegetjük, ahogyan Parti Nagy Lajosnak ez a gyilkosan zseniális névadása sem feledhető egyhamar.

Schein Gábor

K UND K

Kőszeg Ferenc: K. történetei
Magvető, 2009. 380 oldal, 2990 Ft

Kőszeg Ferenc: Múltunk vége
Kalligram, Pozsony, 2011. 462 oldal, 2990 Ft

(Pontosan késni)

Vannak emberek, akikhez ismeretlenül is oda szeretnék menni az utcán. (Persze az ellenkezőjére is akad példa, de ezt most hagyjuk.) Olyanokhoz, akikkel személyesen nem ismerjük egymást, azaz ők egyáltalán nem ismernek engem, én viszont közvetetten ismerem őket; nemcsak arcuk, hanem írásaik, műveik vagy akár legendájuk és még inkább habitusuk alapján is van fogalmam róluk. Eörsi Istvánhoz például többször is majdnem odamentem a Ferenciek környékén, aztán nem volt merszem. Vajda Mihályval többször várakoztam egy villamosmegállóban, volt, hogy az ő naplójegyzeteit olvastam

éppen, de ahelyett, hogy ráköszöntem volna, inkább azon spekuláltam, hogy majd az aktuális napról, sőt napunkról, mit ír következő életírás-sorozatába. És ilyen közvetetten ismerős figura Kőszeg Ferenc is, aki általában nálam is nagyobb késéssel szokott beesni a rendezvényekre, lévén Kőszeg pontosan késik: így körülbelül 20-25 perc és három-négy méter választott el minket egymástól rendszeresen.

Aztán elolvastam Kőszeg Ferenc két könyvét (K. TÖRTÉNETEI, MÚLTUNK VÉGE), és azokból annyi személyest, megrendítően és menthetetlenül személyes információt, intim részletet tudtam meg róla, hogy a közvetettség elkezdett közvetlenséggé oldódni, ami mégiscsak zavarba ejtő. Mert hát ki az, akit megismertem? A Kafka (és Kertész) után egyetlen betűvé tömörített írottan létező figurát, K.-t ismertem meg, főleg az első könyvből, mert a másodikban, melyről itt most szó lesz, K. alakja mellett egyre dominánsabb lehet kiolvasni, és a sorok között észrevenni Kőszeget is. (Mintha saját magához hasonlóan, ő is később érkezne meg.) Elsősorban egy személyt ismerhettem meg, egy gyarlóságában hiú férfit, aki igencsak elkényeztetett, ám közben embertelen nehéz dolgokat, életársai elvesztését képes folyamatosan túlélni. A könyvek révén továbbá egy saját cselekedeteinek morális következményeivel mindig tisztában lévő személyiség döntéscímáit és döntésevidenciáit, konok és következetes magatartásmintáit követhettem nyomon; valamint elbeszélői tekintetén keresztül bepillantottam, mint egy kései vendég a házbuli végén, egy korszak és egy nemzedék szubkultúrájának, megszokott életének szövevényes mindennapjaiba.

(Önéletrajz, szerződések – apró betűk nélkül)

Kőszeg 1939-ben egy jellegzetes posztmonarchiabeli családba születik, azaz rokonai sokfelől érkeznek Magyarországra, hogy egy részük ugyanott és ugyanakkor, ugyanazért haljon meg. A két könyvből, melynek közös a mélyszerkezete, az életrajzi dimenziója, könnyen kiolvasható a biográfia. A belvárosi, félárva kisgyerek a negyvenes években eszmél. 1956-ban már fiatalember, aki tudja, hogy hol van, de ezt tudatják is vele. A hatvanas években szerkesztő, irodalmár; a hetvenes évektől a demokratikus ellenzék és a második nyilvánosság fontos tagja, a nyolcvanas években az illegális *Beszélő* egyik szerkesztője. A rendszerváltás után országgyűlé-